

OPONENTSKÝ POSUDEK DOKTORSKÉ DISERTAČNÍ PRÁCE

Autor:	Mgr. Eduard Petiška
Téma:	Otevřené vzdělávací zdroje v kontextu environmentálních studií
Typ práce:	Doktorská disertační práce
VŠ:	Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy
Školitel:	doc. PhDr. Richard Papík, Ph.D.
Oponent:	MUDr. Jitka Feberová, Ph.D.

Autor zpracoval ve své práci aktuální téma otevřených vzdělávacích zdrojů (OER) pro oblast environmentálních studií.

Práce je koncipována jako soubor čtyř tematicky navazujících studií, je doplněna o úvodní část, která se věnuje širšímu kontextu problematiky OER, o diskuzi k problematice a závěr práce.

V úvodní části jsou dobře definovány OER a jejich možný potenciál pro koncept otevřené společnosti s otevřeným přístupem ke znalostem. Je popsán vývoj v této oblasti a zmíněny jsou i problémy s využitím OER, zejména zásadní problém a to jsou otázky spojené s ověřováním kvality těchto zdrojů. Nejde zde jen o věcnou správnost, ale také o otázky spojené s didaktikou a uceleností otevřených zdrojů.

Autor konstatuje, že pro oblast environmentálních studií jsou OER značným potenciálem. Tyto zdroje totiž mohou pomoci k uvědomění si problémů v této oblasti a mohou zde umožnit zodpovědné rozhodování a řešení otázek právní ochrany. Autor upozorňuje na problémy, které mohou nastat a to sice v případě, že informace o některých aspektech podléhají režimu částečného utajení, mohou být předmětem autorskoprávní ochrany a je tu samozřejmě problém kvality OER. Jsou zde zmíněny i nesporné benefity OER, které jsou specifické pro oblast environmentálních studií, tedy umožnění efektivní ochrany životního prostředí, dostupnost aktuálních informací, rozvoj interdisciplinárního myšlení a propojení aktérů, podílejících se na řešení problémů v oblasti životního prostředí.

Velmi důležitou kapitolou je ta část práce, kde se řeší otázky kvality OER. Autor správně uvádí, že neexistují standardy (kritéria) kvality, které by byly tvůrci a uživateli obecně uznávané. Pokud bychom se nad tímto zamysleli obecně, pak důvěra v nějaký zdroj informací pramení nejspíše z jeho zaštitění osobou autora, osobami recenzentů a také instituce, která zdroj zpřístupňuje. Takto byl koncipován např. vznik otevřených výukových zdrojů v rámci sítě lékařských fakult MEFANET. Pokusem o stanovení kritérií pro hodnocení kvality OER v této práci jsou dvě tabulky v této kapitole. Jednak tabulka, kde jsou shrnuta možná kritéria pro hodnocení kvality technického prostředí a dále tabulka postupů, která charakterizuje sociální a technologický aspekt v hodnocení kvality obsahu OER. Je diskutována i problematika peer review procesu a jeho úskalí u tohoto typu zdrojů. V rámci výzkumu byly analyzovány zdroje, které jsou využívány na vysokých školách pro studium životního prostředí a byla vymezena kritéria kvality těchto zdrojů, následně bylo zjišťováno, jaké zdroje studenti využívají a jaká využívají kritéria pro hodnocení kvality těchto zdrojů. V práci bylo původně zamýšleno stanovit indikátory kvality všech těchto zdrojů, ale s ohledem na značně rozdílnou povahu otevřených výukových zdrojů byla nakonec k analýze vybrána pouze Wikipedie, která je studenty využívána nejčastěji.

V kapitole věnované popisu Wikipedie je autorem diskutována mj. otázka kvality informací, prezentovaných tímto otevřeným zdrojem. Na kvalitě obsahu Wikipedie nepanuje v odborné literatuře konsenzus. Je konstatováno, že využití Wikipedie studenty je různé. Od rešeršního nástroje přes rozcestník k dalším zdrojům až po plagiariusmus. Významnou otázkou je zdrojování, které by mělo zabezpečit důvěryhodnost předkládaných informací a pro vnímání kvality Wikipedie komunitou je počet zdrojů v článku jedním z nejvýznamnějších kvantitativních indikátorů kvality. Další kritéria jsou zde uvedena v tabulce 4.

Práce řeší čtyři výzkumné otázky:

- Jaké typy OER se nabízí studentům environmentálních oborů v ČR v českém digitálním prostředí?
- Jaké jsou vzorce využívání OER studentů environmentálních oborů?
- Jaký indikátor kvality informací je možné použít pro hodnocení kvality článků na Wikipedii pro jejich použití na vysokoškolské úrovni?
- Jsou nejzobrazovanější environmentální články na české Wikipedii kvalitním zdrojem pro studium na vysokoškolské úrovni podle námi navrhovaného indikátoru?

Tento výzkum je prezentován v rámci čtyř publikovaných recenzovaných článků autora práce.

První studie *Možnosti a rizika využití otevřených vzdělávacích zdrojů v environmentálních oborech na vysokoškolské úrovni v ČR: kritéria pro posouzení kvality* je úvodem do problematiky otevřených výukových zdrojů a jejich možnému využití v environmentálních oborech. Výsledky ukázaly, že kvalita těchto zdrojů značně variuje, ale tyto zdroje nabízí značné příležitosti zvláště v oblasti životního prostředí a udržitelného rozvoje. Na základě tohoto výzkumu byly formulovány další otázky a výzkum byl realizován na 233 respondentech.

Ve studii *Využívání otevřených vzdělávacích zdrojů studenty environmentálních oborů v České republice* jsou prezentovány výsledky z výzkumu zaměřeného na využívání jednotlivých OER a hodnocení kvality v kontextu tematických výzkumů. V článku nalezneme informace o frekvenci využívání jednotlivých otevřených zdrojů pro oblast životního prostředí, o účelech využívání jednotlivých zdrojů, o hodnocení kvality jednotlivých zdrojů, o počtu uvedených kritérií kvality a o počtu kategorií odpovědí. Z těchto zjištění plyne, že studenti využívají OER často zejména jako doplněk a sekundární zdroj, případně rozcestník k dalším zdrojům či k přípravě na zkoušky nebo psaní atestačních prací. Jako kvalitní zdroj hodnotí studenti zejména Wikipedii. Většina studentů byla také schopna určit kritéria, podle nichž posuzují kvalitu OER.

Studie *Spíše Wikipedie než učebnice: Způsoby využívání otevřených vzdělávacích zdrojů studenty environmentálních oborů* se zabývá výzkumnou otázkou, jaké jsou vzorce využívání OER studentů environmentálních oborů v České republice?

Z výsledků vyplynulo, že většina studentů používá OER stejně často nebo častěji než uzavřené zdroje, jakými jsou např. tištěná skripta. Ukázalo se také, že Wikipedie významně dominuje.

Poslední studií, obsaženou v práci je *Indicator of quality for environmental articles on Wikipedia at the higher education level*. Výsledky ukázaly, že většina článků obsahuje množství neozdrojovaných tvrzení. Je proto možné se domnívat, že jejich využívání pro vysokoškolské vzdělávání je problematické a studenti by měli být na problém jejich neozdrojovanosti minimálně upozorněni.

Práce obsahuje kvalitní diskuzi k dané problematice, zejména k otázce rozporu mezi uvedením ozdrojovanosti jako kritéria kvality a hodnocením Wikipedie jako kvalitního zdroje a tím, že

v oblasti environmentálních studií není dobrá situace v ozdrojování článků. Byla provedena další analýza v této oblasti a ukázalo se, že pro část studentů znamená kvalita něco jiného nežli ověřitelnost. Dle autora se ukazuje, že je důležité se ptát, jaké jsou informační potřeby uživatelů konkrétních OER a co od daného zdroje očekávají. Následně autor formuluje dvě doporučení, která mohou být užitečná pro rozvoj OER a zajištění jejich kvality. Jsou jimi vydávání tištěných vzdělávacích zdrojů zároveň v online podobě pod otevřenou licenci a zapojení studentů do procesu vytváření OER. V diskuzi jsou zmíněna i úskalí těchto opatření.

V závěru nalezneme odpovědi na položené výzkumné otázky. Ukazuje se, že v českém digitálním prostředí existuje značná různorodost jak v oblasti typů, tak kvality zdrojů ale je možno nalézt kritéria pro posuzování kvality OER. Nejpoužívanějšími typy OER jsou mezi studenty ty, které umožňují otevřenou možnost nejen přístupu, ale i úprav. OER se využívají jako doplněk a sekundární zdroj, případně také jako rozcestník k dalším zdrojům. Většina studentů používá OER stejně často nebo častěji než uzavřené zdroje, jako jsou např. tištěná skripta. Pro posuzování kvality Wikipedie na vysokoškolské úrovni byl navržen indikátor „ověřitelnost respektovanými zdroji“. Analyzované články ovšem obsahují mnoho tvrzení, jež ozdrojovaná respektovanými zdroji nejsou, jejich využívání na vysokoškolské úrovni je proto problematické.

Pro obhajobu kladu autorovi tyto otázky:

- Myslíte si, že dochází k „formálnímu ozdrojování“ článků a odhadl byste možný podíl takových citací?
- Bylo zjišťováno, zda studenti kontrolují shodu obsahu uváděného zdroje s obsahem OER?
- Myslíte si, že využití OER pro výuku na VŠ by mělo mít různá kritéria na kvalitu OER s ohledem na daný obor?

Závěr posudku

Práce splňuje po formální stránce požadavky na disertační práci, rozsah práce je přiměřený (126 stran), obsahuje všechny části struktury disertační práce.

Z celkového hlediska se jedná o zdařilou práci, která se zabývá aktuální a složitou problematikou OER v oblasti environmentálních studií. Tématika OER a zejména otázka hodnocení kvality těchto zdrojů má ovšem přesah i do dalších oborů, tedy výsledky práce budou mít široké využití.

Předložená disertační práce Mgr. Eduarda Petišky prokazuje schopnost autora samostatně zpracovat dané výzkumné téma. Práci doporučuji k obhajobě.

V Praze dne 26. dubna 2020

MUDr. Jitka Feberová, Ph.D.

Laboratoř biokybernetiky a počítačové podpory výuky
Ústav patologické fyziologie, 1. LF UK